

บุคลิกศิลปะ : หลักวิธีการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษฐ์ เปียร์กลิ่น¹

เป็นที่ทราบกันดีว่ากระบวนการการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของนักสร้างสรรค์ในปัจจุบัน ผู้สร้างผลงานศิลปะจำเป็นต้องมีความรู้ในหลักวิธีการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม เพื่อการพัฒนาผลงานศิลปะของตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ในสาขาวิชาทัศนศิลป์ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีการเรียนการสอนในรายวิชาการวิเคราะห์ผลงานศิลปกรรม โดยเนื้อหาวิชาว่าด้วยข้อแนะนำการเข้าถึงกระบวนการสังเคราะห์หลักการวิเคราะห์องค์ประกอบศิลป์ของผู้สร้างผลงานเข้าด้วยกันตามลำดับขั้นตอนของการรับรู้ เป็นอีกวิธีหนึ่งช่วยให้การวิเคราะห์องค์ประกอบของงานศิลปะมีความละเอียดลึกซึ้ง และมีลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบแบบแผนยิ่งขึ้น และสำหรับผู้สนใจในผลงานศิลปะสาขาวิชาทัศนศิลป์ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการวาดภาพระบายสี (จิตรกรรม) การสร้างผลงานที่กินเนื้อที่ระวางในอากาศ (ประติมากรรม) และกระบวนการสร้างผลงานผ่านกระบวนการพิมพ์ (ภาพพิมพ์) สามารถนำไปใช้ประกอบการชื่นชมผลงานศิลปะที่ท่านชื่นชอบดังที่กล่าวมาแล้ว โดยมีลำดับของการวิเคราะห์ที่สามารถเรียนรู้ได้คือ

1. วิเคราะห์รูปทรงส่วนรวมหรือโครงสร้างของภาพ
2. วิเคราะห์กลุ่มรูปทรงต่าง ๆ
3. วิเคราะห์ต่อเนื่องระหว่างรูปทรง
4. วิเคราะห์รายละเอียดของแต่ละรูปทรง

ลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ผลงานการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม มีเนื้อหาและรายละเอียดของหลักในการวิเคราะห์ตลอดจนการวิเคราะห์การสร้างสรรค์มุ่งเน้นการวิเคราะห์ใน 2 ส่วนคือ รูปทรงกับเนื้อหาเป็นหลัก ซึ่งในทัศนศิลป์นั้น การประกอบกันของรูปทรงกับเนื้อหา ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชูด นิมเสมอ (2532 : 13) ได้กล่าวว่า งานทัศนศิลป์ซึ่งประกอบด้วยจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์

ศิลปะสื่อผสม และอาจรวมถึงสถาปัตยกรรมด้วยนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ รูปทรงกับเนื้อหา รูปทรงคือส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัสดุและทัศนธาตุต่างๆ ที่สัมผัสได้ด้วยประสาทตา เนื้อหา คือส่วนที่เป็นนามธรรมที่รับรู้ได้ด้วยความรู้สึกนึกคิด ผ่านทางรูปทรงเช่น เรื่องราว อารมณ์ และสัญลักษณ์

วิเคราะห์รูปทรงส่วนรวมหรือโครงสร้างของภาพ

การวิเคราะห์องค์ประกอบของศิลปะเพื่อการทำความเข้าใจในผลงานนั้น โดยทั่วไปจะต้องวิเคราะห์ทั้งทางรูปทรงและทางเนื้อหา ซึ่งอาจแยกออกได้ดังนี้ วิเคราะห์ทางรูปทรง วิเคราะห์ทางอารมณ์ วิเคราะห์ทางการรับรู้ด้วยอายตนะ และวิเคราะห์ทางความคิด ส่วนมากนักวิจารณ์จะวิเคราะห์งานแต่ละชิ้นทุกแง่มุมก่อนที่จะวิจารณ์และประเมินค่าของงานชิ้นนั้น วิเคราะห์ทิศทางของจุดสนใจ วิเคราะห์ความเคลื่อนไหว วิเคราะห์เส้น วิเคราะห์มวล วิเคราะห์ระนาบ วิเคราะห์น้ำหนัก วิเคราะห์ที่ว่าง วิเคราะห์ความเป็น 3 มิติ วิเคราะห์เป็นตาราง (Grid Analysis)

ในการวิเคราะห์ผลงานศิลปะชิ้นงานต่างๆ เราสามารถแบ่งบริเวณสำหรับการวิเคราะห์ผลงานออกเป็นส่วนๆ และในแต่ละส่วนของชิ้นงาน

ตัวอย่างจากภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดป่าปอวัฒนศาลาไท่บ่อ อำเภอดงตาล จังหวัดนครราชสีมา

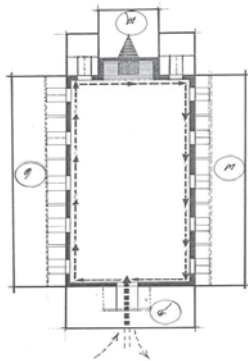
แบ่งภาพเขียนออกเป็นตอนต่างๆ ตามแนวเรื่องพุทธประวัติ คือ

1. ผนังด้านหน้าพระประธานบริเวณเหนือทับหลังประตูขึ้นไปจนถึงเพดาน เขียนภาพพุทธประวัติตอนปริณิพพาน
2. ผนังด้านหลังพระประธานเหนือทับหลังประตูทั้งสองขึ้นไปจนถึงเพดานและภายในคูหา เขียนภาพพุทธประวัติตอนตรัสรู้

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

3. ผนังด้านขวามือพระประธานเหนือทับหลังหน้าต่างขึ้นไปจนถึงเพดานเป็นบริเวณสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวนอนขนาดใหญ่ เขียนภาพพุทธประวัติแบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกันคือ ตอนจุดจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ตอนประสูติ ตอนทรงลอยถาดเสียดงาย

4. ผนังด้านซ้ายมือพระประธานเหนือทับหลังหน้าต่างขึ้นไปจนถึงเพดานเป็นบริเวณสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวนอนขนาดใหญ่เช่นเดียวกับฝาผนังด้านขวามือของพระประธาน ฝาผนังด้านซ้ายนี้เขียนภาพพุทธประวัติแบ่งออกเป็น 2 ตอนด้วยกันคือ ตอนปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 และรวมเอาตอนทรงพินิจพิเคราะห์ถึงบัว 4 เหล่าเข้าไว้ด้วยกัน ถัดไปเป็นภาพตอนทรงเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

1. ภาพพุทธประวัติแบ่งออกเป็น 3 ตอน ด้วยกันคือ ตอนจุดจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ตอนประสูติ ตอนทรงลอยถาดเสียดงาย
2. ภาพพุทธประวัติตอนตรัสรู้
3. ภาพพุทธประวัติแบ่งออกเป็น 2 ตอนด้วยกันคือ ตอนปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 และรวมเอาตอนทรงพินิจพิเคราะห์ถึงบัว 4 เหล่าเข้าไว้ด้วยกัน ถัดไปเป็นภาพตอนทรงเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
4. ภาพพุทธประวัติตอนปรินิพพาน

การแบ่งบริเวณสำหรับการเขียนภาพออกเป็นส่วนต่างๆ การวางลำดับเรื่อง ตลอดจนการจัดวางโครงสร้างส่วนรวมขององค์ประกอบศิลปะนี้เป็นลักษณะเฉพาะตัวซึ่งแตกต่างจากกรอบประเพณีนิยมของสมัยอยุธยา และยุครัตนโกสินทร์ กล่าวคือ

จิตรกรรมภายในพระอุโบสถสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ได้แบ่งบริเวณพื้นที่สำหรับเขียนภาพตามประเพณีนิยม ดังนี้

1. ผนังด้านหน้าพระประธานบริเวณเหนือทับหลังประตูขึ้นไปจนถึงเพดาน นิยมเขียนเรื่องมารผจญเรื่องเดียวเต็มบริเวณ

2. ผนังด้านหลังพระประธานเหนือทับหลังประตูขึ้นไปจนถึงเพดานเขียนเรื่องไตรภูมิ

3. ผนังด้านข้างทั้งสองด้านเหนือทับหลังหน้าต่างขึ้นไปจนถึงเพดาน ซึ่งเป็นบริเวณสี่เหลี่ยมผืนผ้าทางนอนขนาดใหญ่ ใช้เป็นที่เขียนภาพเทพชุมนุมเรียงเป็นแถวตลอดความยาวของผนังหันหน้านมัสการพระพุทธรูปมาประธานซ้อนกันจากล่างขึ้นบนเป็น ๓ หรือ ๔ แถว ส่วนพื้นที่ระหว่างหน้าต่างและประตูที่มีอยู่ประมาณ ๒๐-๓๐ ช่อง แล้วแต่ความยาวของพระอุโบสถแต่ละช่องเป็นภาพพุทธประวัติและทศชาติชาดกเรียงกันไปเป็นตอนๆ

4. บานประตูหน้าต่างด้านในนิยมเขียนภาพทวารบาล

โครงสร้างส่วนรวมของการแบ่งบริเวณการเขียนภาพดังกล่าวในแต่ละอุโบสถมักมีโครงสร้างของภาพคล้ายคลึงกัน เพราะการวางภาพถูกกำหนดด้วยเรื่องราวและประเพณีที่ค่อนข้างตายตัว

ภาพตัวอย่างการวิเคราะห์โครงสร้างของรูปทรงต่างๆ ในผลงานแบบ 2 มิติ

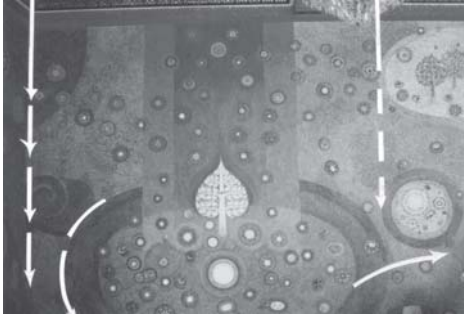
กลุ่มรูปทรงที่ 1 ฝาผนังด้านขวาพระประธาน ฝาผนังทางด้านขวาของพระประธานประกอบด้วยเรื่องพุทธประวัติตอนสำคัญ 3 ตอนด้วยกันคือ 1. ภาพจุดสิติปริวัตต์ 2. ภาพกัณฑ์ภา-นิกขมนปริวัตต์ 3. ภาพพุทธบูชาปริวัตต์

วิเคราะห์กลุ่มภาพจุดสิติปริวัตต์ (ตอนเทวดาเข้าเฝ้าและทูลเชิญลงมาจุติบนโลกมนุษย์)

เรื่อง พุทธประวัติตอนจุดสิติปริวัตต์

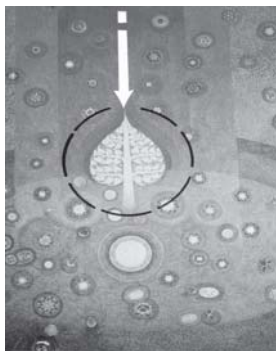
แนวเรื่อง แสดงสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสวรรค์และโลกมนุษย์ในบรรยากาศของความสว่างสงบ อันหมายถึงการเสด็จลงมาจุติบนโลกมนุษย์ของพระมหาโพธิสัตว์

เนื้อหา พื้นระนาบสีแดงเป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสวรรค์และโลกมนุษย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งต่อเนื่องจากเพดานของพระอุโบสถลงมาเป็นเส้นขนาดตั้ง

ภาพประกอบที่ 1 การแสดงการวิเคราะห์ภาพจิตปริวัตต์ ตอนเทวดาเข้าเฝ้าและทูลเชิญลงมาจุติบนโลกมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาของภาพในตอนนี้อยู่ภายในขอบเขตของเครื่องหมายศรชี้ มีลักษณะเป็นความเคลื่อนไหวของระนาบพลังความเคลื่อนไหวของระนาบในรูปทรง 2 มิติ

จากตัวอย่างของการวิเคราะห์ผลงานที่ใช้รูปทรงแบบ 2 มิติ ทำรูปทรงที่ซับซ้อนให้เป็นรูปทรงง่ายๆ เกิดการมองและกำหนดรูปทรงที่ซับซ้อนให้เป็นเพียงระนาบเริ่มต้นขึ้นรูปที่ซับซ้อนด้วยระนาบง่ายๆ ปรากฏรูปทรงที่ประกอบด้วยระนาบมีความเรียบง่าย มีพลังมั่นคงแข็งแรงมีพลังความเคลื่อนไหวของระนาบในรูปความรู้สึกถึงพลังความเคลื่อนไหวของระนาบในรูปทรง 2 มิติ

ภาพประกอบที่ 2 แสดงภาพการวิเคราะห์พื้นระนาบสีแดงพลังผลักดันจากภายในและจากที่ว่างภายนอกของระนาบอันเป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยงระหว่างสวรรค์และโลกมนุษย์เกิดจากทิศทางของเส้นตั้งเชื่อมโยงต่อจากเพดานของอุโบสถเปรียบเสมือนสวรรค์ที่ประทับก่อนเสด็จลงมาจุติตามคำทูลเชิญของเหล่าบรรดาเทวดาทั้งหลาย

วิเคราะห์กลุ่มรูปทรงต่างๆ

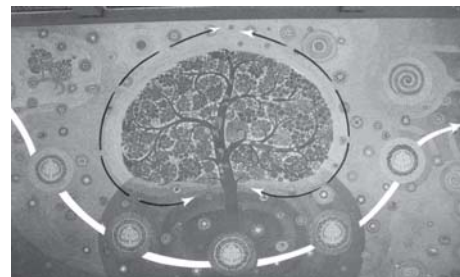
การวิเคราะห์กลุ่มรูปทรงต่างๆ ซึ่งเป็นกลุ่มรูปทรงย่อยนั้นเกิดขึ้นภายหลังการวิเคราะห์รูปทรงโดยรวมหรือโครงสร้างรวมของภาพทุกๆ ด้านผ่านไปแล้ว กลุ่มของรูปทรงที่แสดงเรื่องราวหรือเหตุการณ์เฉพาะตอนใดตอนหนึ่งที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ในฐานะงานจิตรกรรมชิ้นหนึ่งสามารถพินิจและรับรู้ความหมายของคุณค่าของภาพได้โดยเอกเทศ เมื่อชื่นชมตอนหนึ่งแล้วเคลื่อน

สายตา หรือตำแหน่งของผู้ดูต่อเนื่องไปรับรู้ภาพตอนถัดไปหรือกลุ่มต่อไปได้โดยไม่มีการหยุดชะงักค่อยๆ เคลื่อนไหวคลี่คลายไปจนจบภาพในช่วงหนึ่งของฝ่าผนัง การวิเคราะห์กลุ่มรูปทรงต่างๆ เริ่มต้นจากกลุ่มรูปทรงที่ 1 ไปยังกลุ่มรูปทรงที่ 2-3 ไปยังกลุ่มรูปทรงต่างๆ ของเรื่องตามลำดับ

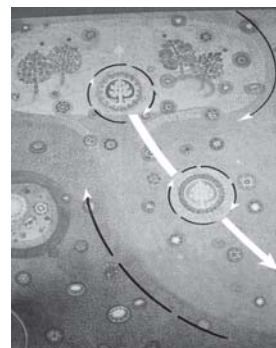
วิเคราะห์กลุ่มภาพ คัพภานิกขมนปริวัตต์ (ตอนประสูติ)

เรื่อง พุทธประวัติตอนคัพภานิกขมนปริวัตต์

แนวเรื่อง แสดงความนุ่มนวล สว่างไสว โดยบรรยากาศของภาพส่วนรวมมีสีสดใสเพื่อสื่อความหมายการเกิดของพระพุทธเจ้า ความชุ่มชื้น ตื่นเต้น สดใส มีชีวิตและความรู้สึกเบิกบานอันเป็นทิพย์เนื้อหา โครงสร้างของรูปทรงต้นไม้อันมีลักษณะของพุ่มใบอิมสมบูรณ์ โดยอาศัยรูปลักษณะของต้นไม้สำคัญที่ปรากฏในพุทธประวัติตอนประสูติ คือต้นสาละ บรรยากาศของสีสดใสนุ่มนวลสว่างไสวให้ความรู้สึกถึงความชุ่มชื้น สดใสมีชีวิต ภาพคัพภานิกขมนปริวัตต์เป็นภาพสัญลักษณ์ของการประสูติเมื่อพระนางสิริมหามายาเสด็จเข้าสู่ลุมพินีวัน ซึ่งอยู่ระหว่างนครกบิลพัสดุ์ และพระนครเทวทมะ เมื่อถึงร่มไม้สาละพฤษภก็ทรงประสูตพระโอรสในภายหลังก็คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามเนื้อหาของเรื่องพระพุทธประวัติ

ภาพประกอบที่ 3 แสดงภาพวิเคราะห์ภาพคัพภานิกขมนปริวัตต์ตอนประสูติได้ต้นสาละและดอกบัวเจ็ดดอกที่รองรับการย่างก้าวของพระพุทธเจ้าในวันประสูติ

ภาพประกอบที่ 4

แสดงภาพการวิเคราะห์ภาพตอนประสูติสัญลักษณ์ของดอกบัว 7 ดอกและภายในกลางดอกบัวมีสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า คือต้นโพธิ์สีขาวบริสุทธิ์ ภาพนี้แสดงให้เห็นทิศทางในการนำเสนออันเป็นจุดเริ่มต้นของเนื้อหาทั้งหมดภายใต้โครงสร้างที่สว่าง และนุ่มนวล

วิเคราะห์ความต่อเนื่องระหว่างรูปทรง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถมีบริเวณเนื้อที่กว้างหลายตารางเมตร การจัดวางรูปลักษณะแทนสิ่งต่างๆ เพื่อสื่อความหมายตามเนื้อเรื่องที่ต้องการหรือการจัดวางรูปตามเรื่องที่กำหนดจากตอนหนึ่งไปยังอีกตอนหนึ่ง หรือจากเรื่องหนึ่งไปยังอีกเรื่องหนึ่ง ต้องการมีกำหนดวางแผนในการแยกเรื่องออกจากกันและการเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มรูปทรงแต่ละตอนเข้าด้วยกันเพื่อความเป็นเอกภาพของงานส่วนรวม กล่าวได้ว่าเป็นการแยกในส่วนที่เป็นเรื่องราวแต่เป็นการเชื่อมต่อในส่วนที่เป็นรูปทรง

กระบวนการหรือวิธีการเชื่อมต่อรูปทรงของแต่ละรูปแบบ แต่ละกลุ่มเข้าด้วยกันของจิตรกรรมบรมครูของไทยมีวิธีการคือ ต่อเนื่องด้วยสิ่งก่อสร้างและด้วยหน่วยย่อยของรูปทรง ต่อเนื่องด้วยทิศทางสายตาของภาพบุคคลในภายในจิตรกรรม และด้วยเส้นลื่นเทาต่อเนื่องด้วยน้ำหนัก และสีต่อเนื่องด้วยลักษณะผิวและความคล้ายกันของรูปทรงสุดท้ายคือ วิธีการต่อเนื่องด้วยเรื่องราว

สำหรับภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดปิตุพิไวัน การจัดวางรูปตามเรื่องที่กำหนดจากตอนหนึ่งไปยังอีกตอนหนึ่ง หรือจากเรื่องหนึ่งไปยังอีกเรื่องหนึ่ง เนื่องจากรูปภาพทั้งหมดเป็นภาพที่เป็นสัญลักษณ์แทนและสื่อความหมายของเรื่องในส่วนที่เป็นเรื่องราวและการเชื่อมต่อในส่วนที่เป็นรูปทรงนั้น ใช้วิธีการเชื่อมต่อรูปทรงของแต่ละรูปแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกันคือ

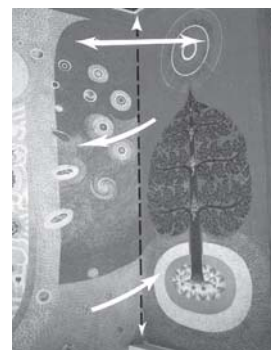
1. ต่อเนื่องด้วยบรรยากาศของสีและน้ำหนัก

ภาพรวมของผลงานศิลปกรรมอาจประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างของสีในรูปแบบต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น สีที่มีลักษณะเป็นเอกรงค์ คือมีสีเด่นเป็นสีเดียวในรูปทรงบางรูปหรือในแต่ละรูปทรงสามารถใช้สีเดียวกันหรือสีที่มีลักษณะเดียวกันใช้น้ำหนักเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ในปริมาณที่พอเหมาะเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงบริเวณที่อยู่ห่างกันของภาพในแต่ละกลุ่มของรูปทรงสร้างความรู้สึกต่อเนื่องสัมพันธ์กันได้ และในหลักการต่อเนื่องด้วยบรรยากาศของสีโดยรวมนั้น โดยนัยเดียวกันกับน้ำหนักของสีคือสีที่เหมือนกัน สีที่มีความจัดในระดับเดียวกันจะเชื่อมโยงเข้าหากัน และการต่อเนื่องด้วยบรรยากาศของสีและ

น้ำหนักที่ปรากฏเช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถภาพวัดปิตุพิไวัน ได้ใช้สีทองซึ่งเป็นสีที่นิยมใช้กันมากในงานจิตรกรรมไทยเป็นสีที่ทำให้ความรู้สึกถึงพลังอำนาจสูงทั้งในทางความเป็นสี เป็นวัตถุสะท้อนแสง ความมีคุณค่าสะกดใจและความหมายทางสัญลักษณ์ด้วยคุณลักษณะหรือคุณสมบัติดังกล่าวสีทองที่นำมาใช้สร้างความต่อเนื่องระหว่างรูปทรงสีทองจึงเป็นทั้งจุดเด่นของภาพและใช้ในบางบริเวณเป็นตัวเชื่อมโครงสร้างความเคลื่อนไหวจากจุดหนึ่งถึงจุดหนึ่งซึ่งทั้งหมดนี้ให้พลังทางความรู้สึกถึงความเคลื่อนไหวถึงความต่อเนื่องระหว่างรูปทรงได้มากที่สุด

ภาพประกอบที่ 5 แสดงการวิเคราะห์ความต่อเนื่องด้วยบรรยากาศของสีและน้ำหนักภาพรวมของจิตรกรรมฝาผนังที่ 1 ด้านขวาของพระประธาน ซึ่งเป็นภาพผลงานที่แล้วเสร็จ โดยมีภาพตอนประสูติซึ่งใช้สัญลักษณ์ของต้นสาละเป็นจุดเด่นและมีค่าของสีที่ทำให้ความรู้สึกอบอุ่นสร้างความต่อเนื่องของภาพและของแต่ละรูปทรง

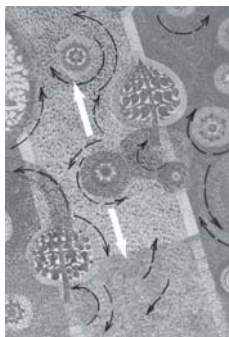
ภาพประกอบที่ 6 แสดงการวิเคราะห์การเชื่อมต่อเนื้อหาและเรื่องราวของภาพระหว่างฝาผนังที่ 1 ด้านขวากับผนังด้านหลังของพระประธาน โดยการใช้ค่าน้ำหนักของสีให้มีความรู้สึกต่อเนื่องกันด้วยความจัดของสีในระดับใกล้เคียง เพื่อลดความรู้สึกของผนังที่ไม่ต่อเนื่องให้เป็นแผ่นระนาบเดียวกันด้วยค่าน้ำหนักของสี

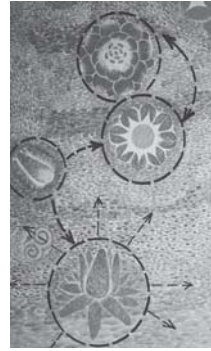
ภาพประกอบที่ 7 แสดงการวิเคราะห์โครงสร้างส่วนรวมของภาพฝาผนังที่ 2 ด้านหลังของพระประธาน ปริมาณของสีแดง ซึ่งมีพื้นที่มากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่ได้รับอิทธิพลจากช่างไทยในอดีตต่อคตินิยมในความหมายของสีแดง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงสวรรค์ อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาในการสร้างสรรค์และเชื่อมต่อกความหมายต่อกับตัวเพดานของพระอุโบสถ ซึ่งมีสีแดงในปริมาณพื้นที่มาก นับเป็นการแก้ปัญหาและเชื่อมต่อเนื้อหาโดยรวมของพระอุโบสถระหว่างสถาปัตยกรรมกับงานจิตรกรรมให้มีเอกภาพอย่างกลมกลืนและลงตัวที่สุด

2. ต่อเนื่องด้วยลักษณะผิว

ลักษณะความละเอียดความหยาบของร่องรอยที่เกิดขึ้น จากวิธีการระบายสีโดยการแต้มบริเวณพื้นของภาพ และรูปทรงต่างๆ ตัวอย่างเช่น ภายในภาพจิตรกรรมฝาผนังตอนต่างๆ ทั้งพระอุโบสถให้ความรู้สึกได้ถึงเชื่อมโยงรูปทรงเหล่านั้นเข้าหากัน เช่น พุ่มไม้ที่มีร่องรอยละเอียดหยาบเหมือนกัน บรรยากาศของภาพที่เกิดจากการแต้มสีจากจุดเล็กๆ ประสานร่องรอยต่างๆ จนกลายเป็นทิศทางของสีที่แผ่กระจายไปทั่วผนังด้านต่างๆ อีกทั้งผิวที่มันวาวของทองคำเปลวที่ปิดในบางรูปทรงก็มีคุณสมบัติเป็นลักษณะผิวที่สร้างความต่อเนื่องของรูปทรงได้เป็นอย่างดี

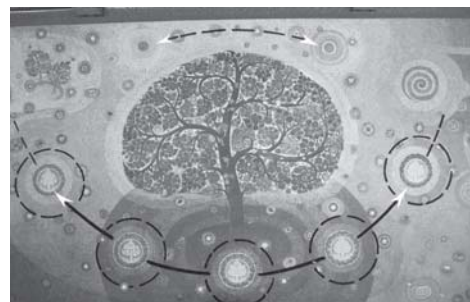
ภาพประกอบที่ 8 แสดงภาพการวิเคราะห์การต่อเนื่องของภาพด้วยลักษณะผิวที่เกิดขึ้นจากร่องรอยของสีแปร่งหรือรอยพู่กันด้วยเทคนิคของการแต้มสีในขนาดและทิศทางต่างๆ ประสานสอดคล้องและขัดแย้งกันอย่างมีเอกภาพเคลื่อนไหวไปตามจังหวะ ทิศทาง และโครงสร้างของรูปทรงนั้นๆ ตลอดทั่วทุกบริเวณฝาผนังแต่ละด้าน จากภาพฝาผนังด้านซ้ายของพระประธาน ตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

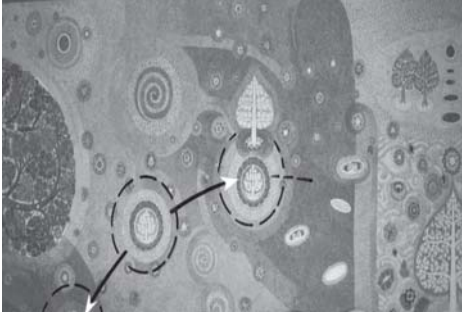
ภาพประกอบที่ 9 แสดงการวิเคราะห์การต่อเนื่องด้วยลักษณะผิว ความละเอียดความหยาบของสีแปร่งหรือรอยพู่กันในขนาดต่างๆ ซึ่งภาพโดยรวมทุกด้านทุกตอนทุกพื้นที่ของฝาผนังเกิดขึ้นด้วยวิธีการแต้มสีกระจายไปทั่ว วิธีการแต้มสีดังกล่าวได้ให้ผลทางสายตาและกระทบต่อความรู้สึกคล้ายกับละอองของสีที่กระจายอย่างต่อเนื่องในจังหวัดและสีลาที่กลมกลืนสอดคล้องกันอย่างมีเอกภาพ จากภาพฝาผนังด้านซ้ายของพระประธาน ตอนบวส์เหล่า

3. ต่อเนื่องด้วยความคล้ายกันของรูปทรง

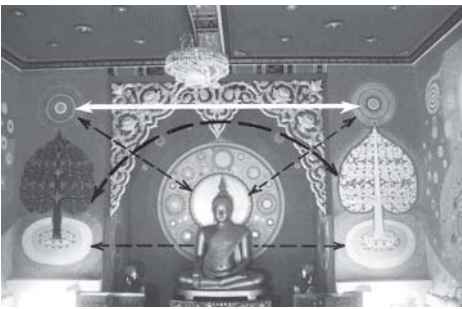
คุณลักษณะดังกล่าวที่ปรากฏในงานตัวอย่างเช่น จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดปับพลีวัน ความคล้ายกันของรูปทรงสามารถสร้างความต่อเนื่องระหว่างรูปทรงเช่นเดียวกับน้ำหนัก สี และลักษณะผิว ผู้ดูจะเคลื่อนสายตาจากรูปทรงหนึ่งไปยังอีกรูปทรงหนึ่งที่มีรูปร่างเหมือนกันหรือคล้ายกันไม่ว่ารูปทรงเหล่านั้นจะอยู่ห่างกันออกไปเพียงไรในบริเวณสายตา เช่น ต้นไม้กับต้นไม้ โดยเฉพาะต้นไม้ที่อยู่ในพันธุ์เดียวกัน รูปแบบเดียวกัน สิ่งของหรือรวมไปถึงรูปทรงที่มีขนาดใกล้เคียงกันก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถสร้างความต่อเนื่องระหว่างรูปทรง

ภาพประกอบที่ 10 แสดงภาพการวิเคราะห์ความต่อเนื่องกันของภาพด้วยความคล้ายกันของรูปทรงผู้ชมภาพจะเคลื่อนสายตาจากรูปหนึ่งไปยังอีกรูปหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกันจากภาพฝาผนังที่ 1 ด้านขวาของพระประธานตอนประสูติ

ภาพประกอบที่ 11 แสดงภาพการวิเคราะห์ความต่อเนื่องกันของภาพด้วยความคล้ายกันของรูปทรงเช่นเดียวกับการต่อเนื่องของน้ำหนกสี และลักษณะผิว หรือรูปทรงที่มีขนาดที่ใกล้เคียงกันจากภาพฝาผนังที่ 1 ด้านขวาของพระประธานตอนประสูติต่อเนื่องไปยังตอนลอยภาคเสด็จทาง

ภาพประกอบที่ 12 แสดงภาพการวิเคราะห์ความต่อเนื่องกันด้วยลักษณะคล้ายกันของรูปทรงจากภาพฝาผนังที่ 2 ด้านหลังของพระประธาน รูปทรงในขนาดที่ใกล้เคียงกันของต้นโพธิ์สีขาวและสีดำ และสัญลักษณ์ของกลมจากรศมีด้านหลังของพระประธาน พระจันทร์และพระอาทิตย์ ส่วนบนของต้นโพธิ์ทั้งสองตลอดจนรูปทรงกลมในฐานะของต้นโพธิ์ทั้งสองสามารถเชื่อมต่อกันได้ในความรู้สึก

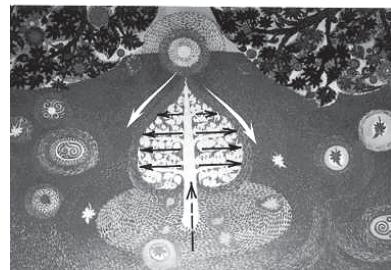
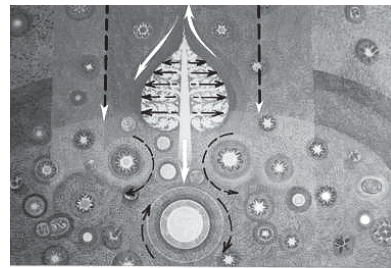
4. วิเคราะห์รายละเอียดของแต่ละรูปทรง

การวิเคราะห์รายละเอียดของแต่ละรูปทรง รูปทรงแต่ละรูปทรงนี้หมายถึงรูปทรงย่อยต่างๆ และสัญลักษณ์อื่นๆ ที่ปรากฏในผลงานชิ้นนั้นๆ ซึ่งในแต่ละหน่วยเมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วจะเป็นกลุ่มรูปทรงโดยเฉพาะในผลงานจิตรกรรมไทย

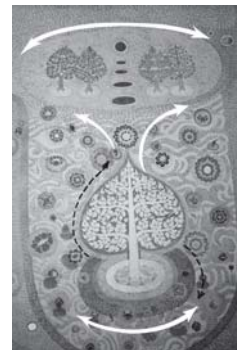
ชูลุด นิมเสมอ (2532 : 7) ได้กล่าวไว้ว่าจิตรกรรมไทยส่วนมากจะมีกลุ่มรูปทรงหลายกลุ่มรวมกันเป็นรูปทรงส่วนรวมของภาพในแต่ละรูปทรงหรือแต่ละหน่วยเหล่านี้ยังมีรายละเอียดย่อยลงไปอีก เช่น ส่วนประกอบของร่างกาย เครื่องแต่งตัว เครื่องประดับ ลวดลาย กิ่ง ก้าน ใบ ส่วนประกอบของสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นตัวร่วมสำคัญในการสร้างความเคลื่อนไหวแก่ภาพจากความเคลื่อนไหวในส่วนย่อยที่สุดค่อยๆ รวมตัวกันเป็นหน่วย เป็นกลุ่ม จนถึงความเคลื่อนไหวของภาพส่วนรวมค่อยๆ เคลื่อนไหวละเอียดเข้าจนถึงส่วนย่อยที่สุด

รายละเอียดของแต่ละรูปทรงได้สร้างให้เกิดความรู้สึกถึงความเคลื่อนไหวดังกล่าว ตัวอย่างสำหรับภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดบิพพลวัน แยกออกพิจารณาได้ดังนี้

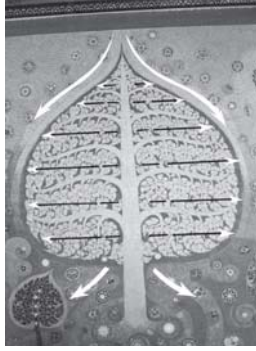
1. รูปทรงต้นไม้ ต้นไม้สำคัญๆ ที่ปรากฏในเรื่องพุทธประวัติ และเป็นรูปทรงหลักในการสร้างสรรค์ภาพในครั้งนี้ ได้มีส่วนสำคัญได้ให้รายละเอียดและสร้างความเคลื่อนไหวแก่ภาพด้วยเส้นรูปนอกของพุ่มใบส่วนรวมด้วยลีลาของกิ่งก้านและการขยายตัวของแต่ละพุ่มใบตามลักษณะของพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ซึ่งได้ให้รายละเอียด และลักษณะของความเคลื่อนไหวที่ต่างกัน

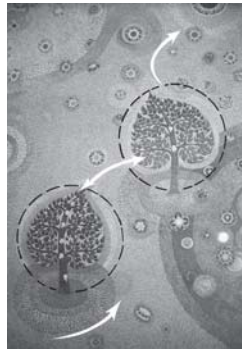
ภาพประกอบที่ 13 แสดงการวิเคราะห์รายละเอียดของรูปทรงต้นโพธิ์สีขาวจากภาพในตอนประสูติ โดยมีรายละเอียดที่สร้างความเคลื่อนไหวของภาพโดยรวมจากรูปทรงของกิ่งก้านสาขาที่แตกกระจายออกไปในทิศทางต่างๆ ประสานกับทิศทางกางแผ่แผ่ของรอยฝีแปรงขนาดต่างๆ

ภาพประกอบที่ 14 แสดงภาพการวิเคราะห์รายละเอียดของรูปทรงต้นโพธิ์ซึ่งเป็นต้นไม้สำคัญและเป็นจุดเด่นที่สร้างความเคลื่อนไหวให้แก่ภาพรวมในตอนลอยภาคเสด็จทางจากศูนย์กลางของลำต้นแผ่กระจายกิ่งก้านสาขาต่อเนื่องกันลีลาของเส้นคลื่นน้ำเป็นจังหวะที่สอดคล้องประสานอย่างต่อเนื่องจากภาพฝาผนังที่ 1 ด้านขวาของพระประธาน ตอนลอยภาคเสด็จทาง

ภาพประกอบที่ 15 แสดงภาพการวิเคราะห์รายละเอียดของรูปทรงต้นโพธิ์ในตอนปฐมเทศนาจากภาพนี้เห็นถึงรูปทรงภายนอกและรายละเอียดภายในของกิ่งก้านสาขาทิศทางการขยายตัวในลักษณะการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องอย่างเป็นระเบียบแผ่กระจายไปทั่ว ภาพฝาผนังที่ 3 ด้านซ้ายของพระประธานตอนปฐมเทศนา

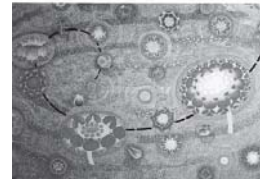
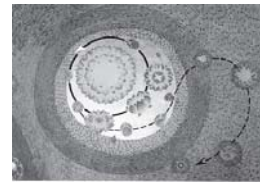

ภาพประกอบที่ 16 แสดงภาพการวิเคราะห์รายละเอียดของรูปทรงต้นโพธิ์ในตอนปฐมเทศนา ฝาผนังที่ 3 ด้านซ้ายของพระประธาน เน้นให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวที่มีทิศทางต่อเนื่องกันระหว่างต้นหนึ่งสู่อีกต้นหนึ่ง

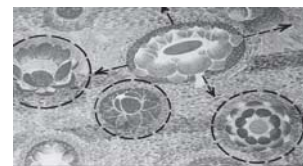
2. รูปทรงของดอกบัว ดอกบัวมีความหมายสำคัญในทางวรรณกรรมศิลปกรรมทุกอริยบทของพระพุทธองค์ มักจะเกี่ยวข้องกับดอกบัว ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดปิปผลิวันจะพบภาพของดอกบัว ซึ่งมีรูปทรงและรายละเอียดตลอดจนสีสันทันที่ต่างกัน กระจายเรียงร้อยรับกันตลอดทั่วทุกฝาผนัง ความงามของดอกบัวในเชิงสัญลักษณ์ได้สื่อความหมายต่างๆ ให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นรายละเอียดที่มีรูปทรงสร้างความประสานสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวกับรูปทรงอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบที่ 17 แสดงภาพการวิเคราะห์รูปทรงของดอกบัว จากภาพนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้สัญลักษณ์ของดอกบัวบานในขนาดต่างๆ กัน สื่อความหมายถึงความเบิกบานทางปัญญาแห่งการตรัสรู้ขององค์พระพุทธเจ้า ภาพฝาผนังที่ 2 ด้านหลังของพระประธาน

ภาพประกอบที่ 18 แสดงภาพดอกบัวในลักษณะต่างๆ ซึ่งนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงบัวสี่เหล่า ภาพรายละเอียดจากฝาผนังที่ 1 ด้านขวาพระประธานและฝาผนังที่ 3 ด้านซ้ายพระประธาน

ภาพประกอบที่ 19 แสดงภาพดอกบัวในลักษณะต่างๆ ที่นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของดอกไม้มงคลที่ร่วงหล่นมาจากสวรรค์ตามคตินิยมของการเขียนภาพแบบไทยประเพณี ภาพรายละเอียดจากฝาผนังที่ 3 ด้านซ้ายพระประธาน

บทความการวิเคราะห์ผลงานศิลปกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่ง สำหรับใช้ประกอบการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนศิลปะ ในหลักสูตรศิลปะบัณฑิต (ทัศนศิลป์) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ทำการศึกษา ถึงหลักและวิธีการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่ได้จากการศึกษาผลงานของศิลปินหรือจากการทดลองเพื่อพัฒนา การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของตนเองเช่น กระบวนการ สร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ วิเคราะห์พัฒนาการด้านรูปแบบ

และทักษะการแสดงออก การจัดภาพ การจัดองค์ประกอบศิลป์ ภายใต้อกรอบและแนวคิดในการทำงานศิลปะ วิเคราะห์ พัฒนาการเกี่ยวกับวิธีการ เทคนิคการใช้วัสดุอุปกรณ์รูปแบบ การนำเสนอ วิเคราะห์ประเด็นปัญหาพร้อมวิธีการแก้ปัญหา เพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างผลงานศิลปะของตนเอง และนำเสนอเผยแพร่สำหรับผู้ที่มีความสนใจในผลงานศิลปกรรม ในระดับหนึ่ง

บรรณานุกรม

- ชลูด นิ่มเสมอ. 2532. การเข้าถึงศิลป์ในงานจิตรกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- _____. 2538. องค์ประกอบของศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ไฉชากู อีเคดะ. 2538. พุทธประวัติพิเคราะห์. แปลโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ บัญเสณ. พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- ประยูร อุดชากร. 2531. ความเข้าใจในศิลปะ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ประสาน ต่างใจ. 2538. จิตวิทยา : จิตวิญญาณ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
- พิเชษฐ เปียร์กลิ่น. 2536. “รูปลักษณ์ทางอุดมคติไทยในธรรมชาติ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. 2538. “พุทธภูมิ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. 2541. “การสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดปีปผลิวัน ตำบลศาลาใหม่ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส”. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.